

APGAUTI IR ERDVE, IR LAIKĄ

—
Eglės
Juocevi-
čiūtės
interviu su
**FRÉDÉ-
RICU
CHAUBINU**

Frédéric Chaubinas yra gyvenimo būdo žurnalo „Citizen K“ redaktorius. Dešimt metų dirbdamas fotografu, jis ypač domėjosi išskirtine vėlyvosios Sovietų Sąjungos architektūra ir su ja supažindino tarptautinę publiką. Šiame interviu F. Chaubinas pasakoja apie siekį išskirtinius architektūros objektus, jo paties atrastus visame pasaulyje, sujungti į konceptualią sistemą.

Frédéric Chaubin. A. Slapikaitės-
Jurkonės nuotrauka

Ką pasakytumėte apie savo paskaitą „Architektūra ir troškimas“?

Ruoštis šiai paskaitai buvo sudėtinga. Man kilo gana abejotina idėja surinkti nuotraukas, kurias keletą metų dariau remdamasis René Girard'o troškimo *pamėgdžijimo teorija*. Kitaip sakant, mano tikslas buvo išsiaiškinti, ką pastatai kalba apie savo statytojus ir jų troškimus. Pasak R. Girard'o, žmonės nuo gimimo iki pat mirties yra kitus mėgdžijantys gyvūnai. Jie imituoja vieni kitus, net ir kitų žmonių siekius. Mūsų troškimai nėra atsitiktiniai, juos nulemia aplinka. Jie yra tos socialinės bei kultūrinės aplinkos, kurios esame prisotinti, vaisiai. Pavyzdžiui, visi žinome, kad skonis yra kultūros produktas. Vis dėlto tikime, kad patys pasirenkame, nors iš tiesų tik reprodukuojame tam tikras vertybes grupės, kuriai priklausome. Dažniausiai sekame tam tikru autoritetu, visuomenės nuomonės formuotoju, arba geidžiame dalykų, priklausančių mūsų varžovui; abiem atvejais šiuos impulsus veikia ir įvairios kitos įtakos, sudarančios visą kompleksą. Šią istoriją nepaprastai įdomu narplioti, o benarpliodamas pastebėjau, kaip stipriai tas mėgdžijimo procesas veikia architektūrą. Be savo pagrindinės paskirties, architektūra, regis, atitinka tam tikrus *tikėjimo iš troškimo* principus (tai tokia mąstymo sistema, kurioje vienas ar kitas teiginys yra laikomas teisingu vien todėl, kad labai norima, jog jis būtų teisingas, o tikri faktai ar argumentai paprasčiausiai ignoruojami (vert. past.). Ji yra dar ir tam, kad iškeltų kokią nors idealią viziją, susijusią su istorija ar ideologija. Jai įgyvendinti pasitelkiama daugybė strategijų. Visur, pradedant nuo privataus asmens, kuris statosi namą, ir baigiant politine sistema, galinčia nušluoti nuo žemės paviršiaus istoriją ar kultūrą ir jas perkurti, rasime įvairialypių troškimų, kuriuos reikia iššifruoti. Ši savita sistema, paprasčiausias vienos tiesos nebuvimas, ir yra mano aistra. Kaip pavyzdį pateiksiu britų autoriaus Lawrence'o Durrello XX amžiaus 6-ajame dešimtmetyje parašytą romanų seriją „Aleksandrijos kvartetas“. Ją sudaro trys knygos, kurių kiekvienoje ta pati istorija pasakojama vis kito pagrindinio personažo akimis. Taigi pateikiami trys skirtingi to paties pasakojimo variantai, kuriuose į tuos pačius faktus žiūrima iš trijų skirtingų perspektyvų. Iš tiesų skaitai tris skirtingas knygas. Galiausiai dar yra ir ketvirtoji knyga, tarsi sujungianti pirmąsias tris į visumą. Tad iš tiesų perspektyva kinta priklausomai nuo

atskaitos taško. Ta pati vienos tiesos nebuvimo tema nagrinėjama ir A. Kurosawos filme „Rasiomonas“. Lygiai tokį pat neaiškumą kiekvienas jaučiame savo asmeniniame gyvenime: niekada nesužinosi visos tiesos apie tą žmogų, su kuriuo kalbiesi, ar net su kuriuo kartu gyveni. Tokie pat dviprasmiški būna net faktai. Kadangi savo darbe mėginu susieti istoriją ir architektūrą, visuomet egzistuoja tam tikras kultūrinis istorinis fonas tų objektų, kuriuos fotografuoju. Pastebėjau štai ką: kuo arčiau jie yra mūsų laiko prasme, tuo labiau skiriasi žmonių nuomonės dėl šių objektų. Kuo objektas senesnis, tuo aiškesnė tampa oficialioji versija. Šis paradoksas tam tikra prasme rodo, kad pagrindinis istorijos uždavinys — ne rinkti faktus, o priversti tikrovę atrodyti stabilesnę, mažiau kintančią negu ji yra iš tiesų.

Minėjote, kad kiekvienas jūsų fotografuojamas objektas turi savo kultūrinius sluoksnius. Tačiau turint galvoje tai, jog dirbate su

Ukrainos mieste Jaltaje esančią sanatoriją „Družba“ (Draugystė) suprojektavo Igoris Vasilevskis, jos statyba baigta 1986 m. Tai cilindro formos pastatas ant kalvos, orientuotas į paplūdimį. Kad į jį patektų, lankytojai turi pereiti stikliniu gaubtu uždengtą tiltą, o tada nultipti į kompleksą, stovintį ant masyvių polių-kojų, kuriuose įrengti liftai ir laiptai. F. Chaubino nuotrauka.

sovietine architektūra, man regis, jums labiau patinka jaustis kultūriškai ir (ar) emociškai atsietam nuo savo objektų?

Priešingai — kai esi kultūriškai atsietas, pradedi nebesiorientuoti, todėl tampi emocišgesnis. O dėl sovietinės architektūros — taip, žinoma, esama tam tikro atstumo. Mane mažiau glumintų, jei dirbčiau su Prancūzijoje esančiais statiniais. Aišku, dar yra archyvai ir knygos, jeigu skaitai rusų kalba. Tačiau tuo laikotarpiu rusų parašytoms knygoms būdingi tokie šališkumai, kad jos kone bevertės. Tiesa, kartais jose gali aptikti ir netikėtų siurprizų. Per paskaitą neturėjau laiko paskaityti interviu su Tbilisyje pastatyto Kelių ministerijos pastato architektu ar teksto apie „Družbos“ sanatoriją. Šiedu projektai buvo labai susiję su darnios plėtros ekonomika ir ekologiniu požiūriu, kuris iš tiesų labai netikėtas, turint galvoje, jog jie sukurti tuo laiku, kai sprogo Černobylio elektrinė. Noriu pasakyti, kad šie dalykai yra kur kas sudėtingesni, turi kur kas daugiau ir įvairesnių prasmių negu mums norėtųsi. Esama tendencijos viską supaprastinti (ir aš tai dariau, rašydamas savo knygą), nes tai mums naudinga, tai padeda likti prie asmeninių įsitikinimų, bet, kalbant iš tiesų sąžiningai, viskas yra kur kas sudėtingiau.

Dabar pamėginsiu supaprastinti Jūsų paskaitos mintį, o tada vėl galėsite ją padaryti sudėtingą. Supratau, jog stengiatės išsiaiškinti, kaip atskiri žmonės, žmonija ar valstybė mėgina kurti aplinką pagal trokštamą idėją, su kuria jie norėtų susitapatinti.

Taip, tikrai. Tačiau mano paskaita — ne vien apie trokštamų pasaulių kūrimą, bet ir apie faktų neigimą. Apie mėginimus išvengti tikrovės, itin stipriai laikantis ideologinio šališkumo.

Kas tada yra toji tikrovė ir kaip mes jos vengiame architektūroje?

Pačioje paskaitos pradžioje rodžiau Kaliningrade esančių Tarybų rūmų nuotrauką. Man jie atrodo itin geras pavyzdys. Anksčiau ten buvo vokiečių pilies griuvėsiai. Per paskaitą to nepasakojau smulkiau, bet toji vieta turėjo labai stiprią simbolinę prasmę, čia rinkdavosi Prūsijos vokiečių bendruomenė, kad „pabėgtų nuo Kaliningrado“ ir išsaugotų Karaliaučiaus prisiminimą. Taigi rusų valdžia sykį nusprendė tų griuvėsių atsikratyti, nes tai buvo trikdantis praeities pėdsakas. Užuoť palikus tuščią vietą, pastatė tuos Tarybų rūmus, turinčius tam tikrą antropologinį aspektą. Skamba kaip anekdotas, bet tai buvo padaryta. Pastatas buvo sąmoningai sumanytas toks bauginantis. Ši strategija labai primena „monumentaliąją teologiją“, kurią buvo įvaldę XVII amžiaus ispanų jėzuitai. Kaip tos kontrreformacijos laikotarpio

Tarybų rūmai buvo pradėti statyti 1960 m. ir turėjo tapti svarbiausiu Kaliningrado srities administracinio centru. Statyba sustabdyta 9-ajame dešimtmetyje, kai to regiono Komunistų partijos komitetas prarado susidomėjimą projektu ir nutraukė finansavimą. Nebaigtas statinys primena milžinišką roboto galvą.

F. Chaubino nuotrauka

barokinės bažnyčios, taip ir šis Kaliningrado monstras — gryniausia propaganda. Juo siekta išreikšti Sovietų Sąjungos galybę ir valdžią, įtvirtinti faktą, kad toje vietoje — Sovietų Sąjunga ir nori nenori tenka su tuo taikstyti. Taigi tai istorijos perrašymo būdas, itin dažna pėdsakų sunaikinimo praktika. Visame pasaulyje galima aptikti jos pavyzdžių, atsiradusių skirtingomis aplinkybėmis. Galima tai daryti labai tiesmukai, gana agresyviai, arba galima susitarti su vietiniais architektais — šitokio sovietinės architektūros atvejo būta Vidurinėje Azijoje. Sovietų Sąjungoje buvo statomi tipiniai tam tikros paskirties pastatai. Štai kad ir Lenino muziejai — visoje Sovietų Sąjungoje jų būtų radę gal kokį šimtą; visi vienodi, didžiulės dėžės pavidalo. O va architektas Rozanovas suprojektavo kitokį Lenino muziejų — jis sukūrė ryšį tarp sovietų ideologijos ir islamo pasaulio. Žinoma, tokie dalykai buvo daromi ne tik Taškente, šį konkrečiai vietai pritaikomos architektūros procesą galima pastebėti Kaukazo ir Pabaltijo respublikose. Tai daug išradingiau nei vien padėti roboto galvą viduryje miesto. Tokia roboto galva dedama tik ten, kur reikalinga absoliuti kontrolė.

Visada maniau, kad, nors būta tokių objektų, kuriems buvo būdinga tam tikra despotiška pavergimo jėga, bet būta ir tam tikros vietinės laisvės, sakykime, šiuo atveju — sovietinis regionalizmas. Kas, jūsų nuomone, yra Lietuvos ar Baltijos šalių sovietinis regionalizmas?

Yra tokia gruzinų kilmės Prancūzijos intelektualė Hélène Car-

Lenino muziejus Taškente, pastatytas 1970 m. F. Chaubino nuotrauka

rère d'Encausse. Dabar jai jau per aštuoniasdešimt. *Perestroikos* metais (ar dar iki tol) ji rašė knygas, kuriose prognozavo Sovietų Sąjungos galą. Pagrindinė autorės mintis — kad Sovietų Sąjungoje prasidėjęs liberalizacijos procesas atvesias ją į žlugimą. Vietinių tautų tam tikro teisėtumo pripažinimas, pasak jos, buvo pabaigos pradžia. Jis neatnešė pasitenkinimo, kaip tikėtasi, bet, priešingai, paskatino nepriklausomybės siekius. Vis dėlto iš jo atsirado tam tikra pereinamojo laikotarpio estetika. Pasak šios autorės, kisdama kultūra išreiškė silpstančią sovietų įtaką. Tai, manau, galima laikyti koncepcija, pritaikoma net visai žmonijos istorijai. Kai šitai pamatai, iš karto imi suprasti pagrindinius antropologijos dėsnius ar mechanizmus, kuriuos galima pastebėti skirtingose vietose, skirtingose epochose.

Bet kaipgi individualiai susvajota ir sukurta aplinka dera su Jūsų teorija? Ar čigonų architektūrą Rumunijoje laikote tam tikros ideologijos dalimi, ar žmogaus asmenine svajone? O štai Druskininkuose Romualdo ir Aušros Šilinskių suprojektuota gydykla, kurią jūs dievinate, — kaip ji dera su Jūsų teorija?

Turime atsižvelgti į tą ypatingą padėtį, kurioje yra tie objektai, ir ypatingas problemas, su kuriomis jie susiduria. Čigonai įdomūs tuo, kad tam tikra prasme jie neturi visiškai jokio pedagoginio kultūros įspaudo. Jie nesimokę architektūros, galima sakyti, jie neturi mums būdingų išankstinių nuostatų, mūsų šališkumų, jiems būdinga tam tikra gryna vizija, jeigu toks dalykas iš viso įmanomas.

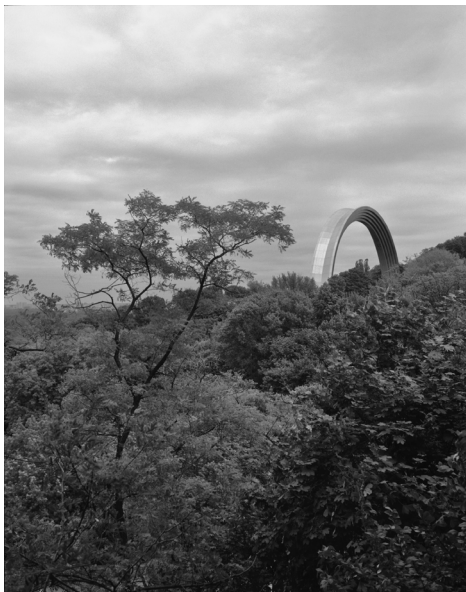
Priminkite tą istorinę nuorodą, kurią sakėte esant Rumunijos čigonų namuose...

Tai irgi susiję su R. Girard'o *troškimų teorija*. Istoriskai, socialiai ir kultūriškai čigonai atmetami visur ir visų, kur tik jie gyvena ar nuvyksta. Jie nesiintegruoja į vietines kultūras. Aišku, jie vienaip ar kitaip su jomis sąveikauja, jie turi tai daryti, tačiau jie uždirba pinigus sąveikaudami mums nepriimtinais būdais. Todėl mes jiems jaučiame priešišumą ir greičiausiai jie mums taip pat jaučia priešišumą. Keliaudami su tiek mažai daiktų, jie mato kito pasaulio finansinį pranašumą ir juo žavisi. Todėl kai, pavyzdžiui, Rumunijos ar Bulgarijos čigonams pavyksta praturtėti, jie tokiu gana negrabių būdu bando atkurti XIX a. pabaigos (*Belle Époque*) architektūrą, kurią yra matę dailiausiuose Rytų Europos miestuose. Tai gana akivaizdžiai matyti iš jų statomų namų tipologijos. Galima pastebėti kupolų ir nedidelių apskritų langų virš įėjimo analogus, tačiau tiesiog pribloškia, kai supranti, jog tie daiktai yra netikri — tiesiog kirpėjo iškaba vietoj lango. Tie žmonės niekada

Čigonų vila Rumunijoje. F. Chaubino nuotrauka

Gydykla Druskininkuose, pastatyta
1975 – 1981 m. F. Chaubino
nuotrauka

„Draugystės arka“ Kijeve, skulptorius A. Skoblikovas, architektai I. Ivanovas, S.M. Mirgorodskis, K. Sidorovas, pastatyta 1982 m.
F. Chaubino nuotrauka

nėra mokęsi statybos. Jie tiktai atkuria ar paprasčiausiai mėgdžioja matytas formas. Turtingi čigonai buržuazinės gerovės atributus kopijuoja lygiai taip pat, kaip sovietų architektai iš dalies atkartodavo kai kuriuos amerikiečių modernistų šedevrus.

Pavyzdžiui, Kijevo „Draugystės arka“ pastatyta praėjus 20 metų po to, kai Eero Saarinenas labai panašią arką sukūrė JAV, Sent Luiso mieste. Manau, visiškai neteisingai manote, kad objektai išdygsta atsitiktinai — jie yra įvairių įtakų padarinys. Vietiniai genijai atsiranda itin retais atvejais.

Bet argi ne tokia Jums pasirodė Šilinskų gydykla?

Taip, bet kaip tik todėl tiek daug žmonių ją atmetė. Tipinius masinės gamybos pastatus būtina atskirti nuo tų pastatų, kurie iš tiesų yra visiškai neįprasti. Aš nesu toks griežtas talentingiems žmonėms ir jų kūrybai. Tai dar viena mintis, kurios nepaminėjau paskaitoje: tie monstrai irgi svarbūs, turi savo paskirtį; jie pašalina sienas ir yra savaip gražūs todėl, kad yra kitokie. (Šis teiginys neturi nieko bendra su dabar labai populiariu žavėjimusi dramatiškais postmodernistiniais pastatais ar šiuolaikiniais architektais žvaigždėmis.) Toji visuotinė harmonija Druskininkuose yra unikali dėl ypatingo istorinio laikotarpio, kuriame ji buvo sukurta. Maždaug tuo pat metu, XX amžiaus 8-ojo dešimtmečio pabaigoje (tiksliau — 1980 metais), Maskvoje turėjo vykti olimpinės žaidynės, tad vyko daugybė statybų. Sovietai iš tiesų turėjo pastatyti labai daug trūkstančių objektų, o politinis užsakymas buvo projektuoti taip, kad statiniai būtų su niekuo nepalyginami. Vis dėlto dabar, matydami rezultatą, galime teigti,

kad baigti pastatai yra labai įprasti, nieko iš tiesų ypatinga. Man atrodo, kad tuo metu tas sovietų „Vakarų kompleksas“ jau buvo toks stiprus, jog nepajėgta nemėgdžioti, kad ir kokie būtų valdžios reikalavimai. Štai kodėl, kai tame kontekste randi iš tiesų neįprastų dalykų, jų vertė būna itin didelė, išties ypatinga. Nekalbant apie tai, kad tie „našlaičiai“ — kad ir toji sanatorija Druskininkuose ar Didžiajame Novgorode Vladimiro Somovo suprojektuotas F. Dostojevskio teatras — yra iš tų keistųjų vizijų ir dėl to susidaro tam tikras atstumas. Panašiai nutiko su viena Sicilijos bažnyčia, primenančia C. N. Ledoux projektą — tikintieji atsisakė joje melstis, nes ji neatitiko jų supratimo apie tai, kokia turėtų būti bažnyčia. Socialine prasme projektas patyrė nesėkmę, vis dėlto tai išskirtinis statinys.

Vėl pamėginsiu supaprastinti: ar apie tas vietas, kurias pateikėte kaip pavyzdžius, Jūs iš anksto galvojote kaip apie susijusias, bent jau tam tikru lygiu? Ar tai siejasi su postkolonijiniu požiūriu?

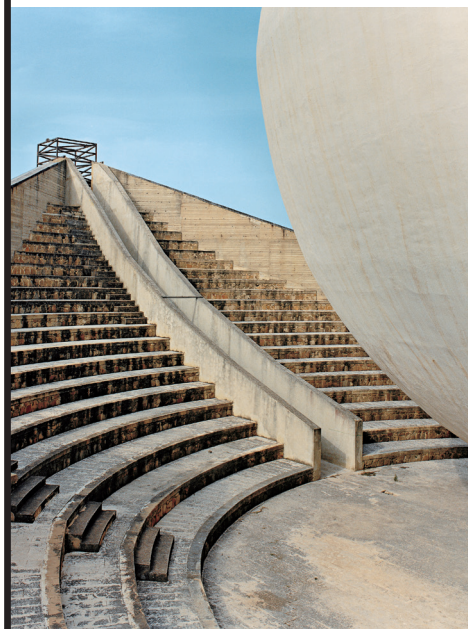
Tiesą sakant, vietas, apie kurias kalbėjau, pasirinkau vien todėl, kad esu jose lankęsis. Tiesiog neturėjau kito pasirinkimo.

Bet kodėl ten vykote?

Dėl keleto priežasčių. Pavyzdžiui, aš gimęs Kambodžoje, todėl labai norėjau dar sykį tenai nuvykti. Mane domino dalykai, kuriuos į tą šalį atnešė Vakarų kultūra, konkrečiai — prancūzų kolonistai. Vis dėlto tokios radiklios įtakos architektūrai ten pamatyti nesitikėjau. Štai pastaruoju metu Indijoje jau tyrinėjamas stilių mišinys, kilęs iš Viktorijos laikų britiškosios ir Indijos kultūrų. Įdomi ir atsakomoji reakcija — kaip Indijoje galima išvysti išties britų pastatytus miestus, taip savo ruožtu Londone galima aptikti Indijos įkvėptų pastatų. Kolonijoje privalu pabrėžti savo galios poziciją, o grįžus namo jau galima atskleisti kur kas romantiškesnį ryšį su ja, pasitelkiant jos egzotišką grožį ir perkelti jį į vietos architektūrą. Prancūzai tą patį darė Vietnamo mieste Dalate. Jie statė tuos savo kolonijinius *kalnų miestelius*, skirtus atostogoms, kuriuose galima atrasti visą prancūzų liaudiškų kaimo namų kolekciją, labai primenančią gimtosios Prancūzijos kaimus. Tik Dalate jie labai idealizuoti, tarsi išreikštą idealią gimtinės viziją. Galima pamanyti, jog vietos kultūrai tuo parodyta didelė nepagarba. Bet kartu reikėtų prisiminti fizinį poreikį atkurti įprastą aplinką. Man ir yra svarbus tas biologinis matmuo — kaip kultūros viena į kitą įsiterpia arba ne. Tokią sąryšio kultūrą galima rasti Stambule (ten pamatysi secesinę architektūrą, tarsi susimaišiusią su islamiškąja), Meksike ir kitose vietose, kaip minėjau paskaitoje. Esama ir labai skirtingų šio ryšio lygių, o jeigu ryšio nebūna,

Fiodoro Dostojevskio teatras Didžiajame Novgorode, Rusijoje, pastatytas 1987 m. F. Chaubino nuotrauka

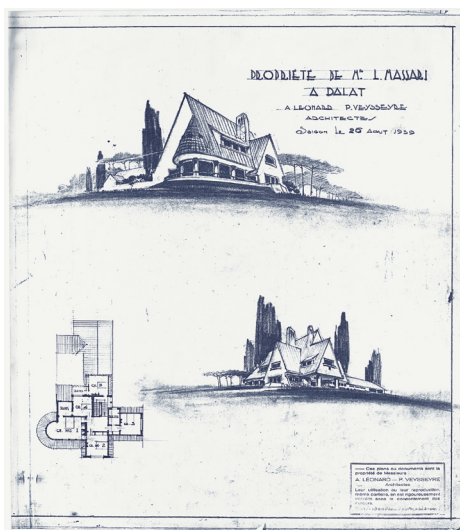

Gibelinų bažnyčia Sicilijoje, architektas Ludovicus Quaronis, pastatyta 1985 m. F. Chaubino nuotrauka

Restauruota kolonijinė prancūziška vila Dalate, Vietname. F. Chaubino nuotrauka

Musulmonų mauzoliejus Stambule,
architektas Raimondo d’Aronco,
pastatytas 1904 m. F. Chaubino
nuotrauka

Prancūziška kolonijinė vila
Dalate, Vietname, architektas Paulis
Veyssyre, pastatyta 1939 m.

galima paaiškinti politika. Tai skirtingų kultūrų galios bei pusiausvyros klausimas.

Ar keliaudamas specialiai ieškojote šio ryšio?

Visuose pasakojimuose apie objektus, prie kurių dirbau pastaruosius 10 metų, norėjau pritaikyti savo atrastą koncepciją, apie kurią kalbėjau anksčiau, ir pamėginti suprasti, ar jie gali būti laikomi sistema. Galiausiai suvokiau, kad visuose tuose skirtinguose objektuose man įdomiausias dalykas — jų netipiniai matmenys. Juos siejo šis tas bendra: tam tikra prasme jie „apgaukė“ ir laiką, ir erdvę. It negimdinis nėštumas jie išaugę netinkamose vietose. Juos net galima pavadinti „negimdine architektūra“.

Tačiau mano ieškojimai prasidėjo visai ne nuo ketinimo padaryti vieną ar kitą išvadą. Aš tiesiog kolekcionavau keliones, o per jas — nuotraukas ir istorijas. Ruošdamasis paskaitai Vilniuje, ketinau arba dar sykį remtis savo knyga „СССР“, arba gilintis į ką nors nauja. Prie tos knygos jau gana ilgai esu padirbėjęs, todėl, tiesą sakant, norėjau tą puslapį užversti. Įdomių faktų, kurių matyti sovietinėje architektūroje, galima rasti ir kitoje architektūroje, ypač iš psichologinės plotmės.

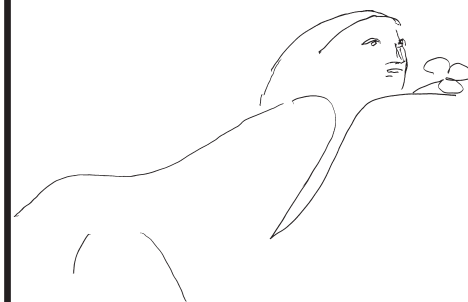
Tad apie ką iš tiesų kalbama? Kam Dardžilinge reikėjo statyti angliško stiliaus mokyklą? Kodėl sovietinės pionierių stovyklos atrodo visiškai taip pat, kaip B. Musolinio vaikų vasaros stovyklos? Perkandęs tai, supranti ir kad abiejose sistemose vaikai buvo lavinami tais pačiais principais: užuot juos palikus kiemuose žaisti su mediniais šautuvėliais, jiems buvo parūpintos uniformos. Pamėginus tarp šių dviejų sistemų ieškoti daugiau sąsajų, būtų galima parašyti net visą knygą. Aišku, galima parašyti labai gerą knygą apie pionierių stovyklas, bet daug įdomiau būtų rašyti apie totalitarinių režimų stovyklas. Akivaizdu (o ir baugu), kad psichologiniai principai buvo tie patys. Tuos psichologinius mechanizmus R. Girard'as ir vadina *troškimų pamėgdžiojimu*. Vaikams buvo brukamos įvairios tiesos: karas, progresas, ateitis, kosmosas ir pan., jie buvo ugdomi kolektyvinio tikslo dvasia, nepaliekant jokios erdvės asmeniniams horizontams. Tas pats jausmas apima žiūrint į „Družbą“ ar kitas sanatorijas — supranti, kad jos buvo sukurtos bandai, jokios erdvės nepaliekant asmeniniams troškimams. Jos primena bičių avilius, jų struktūra sukurta iki smulkmenų apgalvojus, kur žmonės turėtų eiti dieną, o kur — naktį. Jos man netgi šiek tiek primena kalėjimą. Aplinka atrodo visai svetima, pastatas nė trupučio su ja nesusilieja. Aplinka palikta tarsi tam tikru atstumu nuo objekto. Išties smagu visa tai lyginti su itin jautriomis ir neišsišokančiomis O. Niemeyerio strategijomis, ypač jo individualių namų projektuose — jie tiesiog ištirpsta džunglėse. Nors konstrukcijos nedidelės, stiklinės sienos tiesiog atveria erdvę, o ši stebina ir atrodo paradoksali. Jo vilos yra dalis gamtos ir tikrai su ja nekonfrontuoja. Bet tai jau kita filosofija. Tiesiog norėjau išryškinti visiškai priešingybes, visai skirtingus erdvės organizavimo būdus, kurie yra globalių vizijų rezultatai.

Kai kalbėjomės po paskaitos, minėjote, jog domitės Aby'o Warburgo darbais, ir tai man šiek tiek paaiškino Jūsų požiūrį.

Yra tokia idėja, kad kai kurios su praeitimi susijusios formos išgyvena *nachlebeną* — tam tikrą gyvenimą po mirties. Tos praeities formos seniai praradusios savo pradinę prasmę, bet vis dar yra šalia mūsų it kokie praeities vaiduokliai, kurie tampa matomi tik po kurio laiko. Tam tikra prasme šios liekanos perduoda mums vieną ar kitą antropologinę žinią. Ir, žinoma, jos neduoda ramybės architektui.

Angliško stiliaus mokykla-internatas Dardžilinge, Indijoje. F. Chaubino nuotrauka

Architekto Oscaro Niemeyerio piešinys

Vila „Cavanellas“ Petropolyje, Brazilijoje, architektas O. Niemeyeris, pastatyta 1954 m. F. Chaubino nuotrauka